

ปริทัศน์หนังสือ Book Review
“MY QUEST FOR THE YETI”
เขียนโดย Reinhold Messner
พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Pan Macmillan ประเทศออสเตรเลีย

ปฏิบัติ ปรีyawongsakul¹ และ ทวีพร คงแก้ว²

¹ หลักสูตรเทคโนโลยีมีดตีมีเดียและแอนิเมชัน สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80161

² สาขาวิชานิติศาสตร์ สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80161

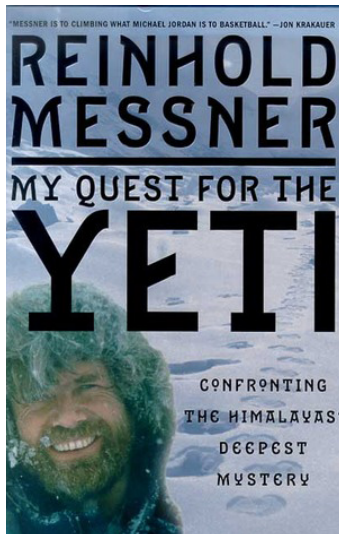
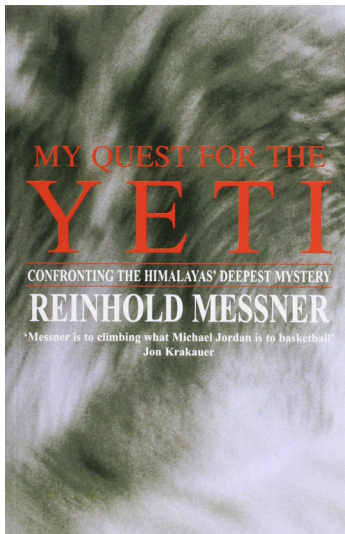
อีเมล: padibut@gmail.com

Patibut Preeyawongsakul¹ and Thaweephorn Khongkaew²

¹ School of Political Science and Law, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

² School of Informatics, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

E-mail: padibut@gmail.com

เดือนเมษายน ค.ศ. 2017 ข้าพเจ้าเข้าพักและปรับสภาพร่างกายที่หมู่บ้านนามเช (Namche) เมืองหลวงของชาวเซอร์ปา เขตเอเวอร์เรสต์ ประเทศเนปาล

หมู่บ้านนามเช อยู่ที่ความสูง 3,440 เมตร มีกฎเหล็กว่าทีมนักปีนเขาต้องอยู่ที่นั่นหนึ่งวัน และฝึกเดินขึ้นลงภูเขาแถวนั้น เพื่อปรับร่างกายให้พร้อมก่อนเดินทางไปความสูง 5,000 เมตร การปรับสภาพร่างกายนี้จะช่วยป้องกันอาการแพ้ความสูง (High altitude sickness) ที่อาจคร่าชีวิตของนักปีนเขาได้

แม้ว่าจะสูงขึ้นไปกว่าสามพันเมตร แต่หมู่บ้านนามเชก็มีความยิ่งใหญ่สมกับเป็นเมืองหลวง ที่มีโรงเรียน พิพิธภัณฑสถาน ฝัปไอริช ร้านอาหารอินเทอร์เน็ต ร้านขายอุปกรณ์ปีนเขาเสื้อผ้ารองเท้า ลานเฮลิคอปเตอร์ เพลงป๊อปตะวันตกดังอยู่ในหลายหัวมุมถนนของที่นี่เป็นชุมทางในการไปหมู่บ้านอีกหลายที่ และเส้นทางเดินเขาเกือบทั่วเขตบริเวณนั้น มีชุมทางของจุดพักอยู่ที่นามเช

การซ่อมเดินบริเวณนามเซ นักปีนเขาจะเผชิญอากาศหนาวร้อนครบรส หลังจาก
ทีมข้าพเจ้าซึกซ่อมขึ้นลงภูเขาไปสองลูก เพมบ้า ผู้นำทางชาวเซอร์ปา ซึ่ให้ดูหมู่บ้าน
คุมจุง ที่อยู่ที่ตีนเขาหลงไปราวๆ ชั่วโมงกว่า และชวนข้าพเจ้าไปดู

จากวิวที่ข้าพเจ้ามองเห็น คุมจุงเหมือนเป็นหมู่บ้านร้างกลางทะเลทรายที่มีฉาก
เป็นภูเขาหิมะ สีเหลืองของทะเลทรายดูร้อนระอุท่ามกลางไอแดดเผา และไร่ซึ่งร่ม
เงาของต้นไม้ใหญ่ บ้านหินเก่าๆ เรียงกันและมีวัดเก่าๆ ตั้งอยู่หนึ่งหลัง

“ที่นั่นมีอะไรเธอ” ข้าพเจ้าถาม

“มันมีซากมนุษย์หิมะเยติอยู่”

ข้าพเจ้าล้งเลใจ

“300 รูปี เข้าไปดูได้นะ แต่ห้ามถ่ายรูป” เพมบ้าเสริม แน่นนอนว่า สิ่งใดๆ ก็ตาม
ที่เ็นอยู่ในขั้นตอนของการจ่ายเงินดู-ห้ามถ่ายรูป-อยู่ในสถานที่ที่ไม่เป็นทางการแบบ
นี้มักจะเป็นของซึ่งประดิลขลุ้ขึ้น (เช่น เมียงู หรือนางเงือกที่เคยพบเห็นแสดงในงาน
วัดของไทย)

ข้าพเจ้าปฏิเสธ แล้วเดินกลับไปนอนที่นามเซ

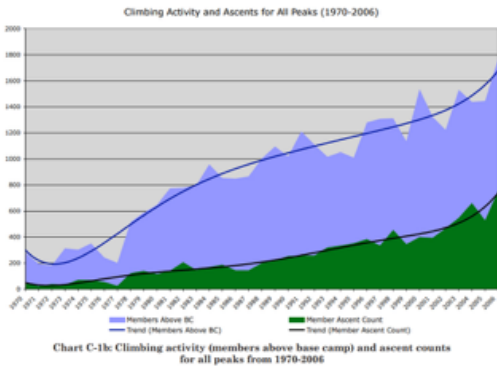
นั่นคือวันที่ข้าพเจ้าเข้าใกล้ตำนานเยติที่สุด

ข้าพเจ้าซื้อหนังสือเรื่อง “MY QUEST FOR THE YETI” ที่สนามบินตรีภูวัน
เพราะอยากหาหนังสือเบาสมองอ่านระหว่างรอเครื่องบิน หนังสือเปิดเรื่องด้วย
ตัวเอก ซึ่งก็คือ Reinhold Messner ผู้เขียนหนังสือเล่มนั้น ถูกตามล่าด้วยสัตว์ตัว
หนึ่งที่มีลักษณะคล้ายคนในเวลากลางคืนในบริเวณป่าแห่งหนึ่งของทิเบต สัตว์ตัว
นั้นว่องไว และไล่ล่าเขาไม่ลดละ หลังจากโดนตามจนสะบักสะบอม ทั้งหนีลงห้วย
นอนในซอกหิน เขาโซเซมาตั้งหลักในบ้านของชาวทิเบตได้ หลังจากพอฟื้นตัวได้ เขา
เริ่มหาคำตอบว่ามันคือตัวอะไร

หนังสือเรื่องนี้ตีพิมพ์ทั้งหมด 6 ครั้ง ครั้งแรก ปี ค.ศ. 1998 และครั้งล่าสุด ค.ศ.
2013 โดยตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน และภาษาสโลวาเนีย แม้ว่าเรื่อง
ราวการตามหาสัตว์ลึกลับจะฟังดูน่าตื่นเต้น แต่หนังสือเล่มนี้เขียนด้วยสำนวนเสมือน

งานวิจัยเรื่องหนึ่งที่รวบรวมเอาข้อเท็จจริงและหลักฐานทางวิชาการอยู่ค่อนข้างแน่น จึงไม่ใช่เรื่องเบาสมองอย่างที่ข้าพเจ้าควรนำมาอ่านในเวลาท่องเที่ยว แต่เพราะเที่ยวบินดีเลย์ ข้าพเจ้าจึงได้ใช้เวลาตีความต่อกับหนังสือเล่มนี้ และได้พบว่า นี่คือเรื่องที่เขียนจากชีวิตจริงของเมสเนอร์ นักปีนเขาคนแรกที่สามารถเอา ชนะ 14 ยอดเขาที่สูงเกิน 8,000 เมตรของโลกได้ เขาขึ้นเอเวอร์เรสต์โดยไม่ใช่ถังออกซิเจน มีคำกล่าวที่ว่า “ถ้าวงการบาสมีจอร์แดน วงการปีนเขามีสเมสเนอร์”

เมสเนอร์เจอสัตว์ลึกลับในปี ค.ศ. 1986 ยุคที่เงินเฟ็งรุงรานทิเบต สหรัฐอเมริกา เริ่มให้การช่วยเหลือ Freedom Fighters ชาวทิเบตอย่างลับๆ แต่ก็ไม่ลับพอที่จะให้ทางการจับตัวคนขาวที่สันนิษฐานว่าเป็นชาวอเมริกันเข้าคุกทันทีที่พบ การปีนเขาฝั่งทิเบตและฝั่งจีนของคนขาวเสี่ยงพอกๆ กับเดินเข้าไปในเขตสงคราม ดังนั้นเอง หิมาลัยจึงเป็นเหมือนดินแดนสนธยาของชาวตะวันตก เศรษฐีหลายคนเสนอเป็นสปอนเซอร์ให้กับทีมสำรวจหลากหลายทีมเพื่อบุกเบิกเส้นทางและฝากชื่อว่าเป็นผู้พิชิตไว้บนเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งนอกจากการพยายามพิชิตยอดเขาสูงแล้ว อีกสาเหตุสำคัญของการปีนเขาของหลายๆ ทีม ก็คือ การตามหามนุษย์หิมะหรือเยติ (Yeti) **แผนภูมิแสดงจำนวนการปีนและบุกเบิกเขตเอเวอร์เรสต์ที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดหลังปี ค.ศ.1980**

ในยุคที่ความชัดเจนของภาพถ่ายเชื่อถือได้ยาก อินเทอร์เน็ตยังไม่แพร่หลาย การค้นหาคำศัพท์ใหม่ถือเป็นการผจญภัยของมนุษย์และถือเป็นคำโฆษณาชั้นดีให้ชาวต่างชาติที่มุ่งหวังจะได้เป็นผู้ค้นพบเดินทางมาป็นเขาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในแง่ของงานเขียน ดังที่กล่าวข้างต้น เมสเนอร์ เล่าเรื่องราวการผจญภัยเพื่อตามหาเยติ เสมือนเป็นงานวิจัย เขาตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน และออกเดินทางตามหาความจริง เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปอย่างเป็นขั้นตอน ลงพื้นที่ทั้งในมองโกเลีย เนปาล ทิเบต จีน ปากีสถาน เป็นเวลากว่า 12 ปี แม้ว่าการหาข้อมูลเยติจะพาดผ่านความขัดแย้งในการต่อสู้ของจีนและทิเบต หรือเผชิญสงครามกลางเมืองในอัฟกานิสถาน แต่เมสเนอร์ก็ยังคงเดินทางไปตามหาหลักฐานในทุกพื้นที่ที่มีร่องรอยของเยติ

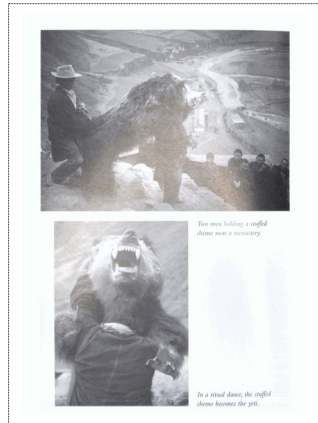
แม้เรื่องราวระหว่างการตามหาเยติ ที่เมสเนอร์ได้เผชิญ จะเต็มไปด้วยการต่อสู้ การถูกไล่ล่า และภัยธรรมชาติ เช่น ครั้งหนึ่งเมสเนอร์ถูกทหารจีนจับกุม หนีออกมาได้ก็เข้าพักในหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านก็ถูกน้ำท่วมพัดพาบ้านเรือนพังพินาศ เมสเนอร์ระหกระเหินเดินทางกลับเมืองลาซา และต้องเจอสิ่งมีชีวิตที่ดูคล้ายเยติไล่ล่าในป่า แต่ข้าพเจ้าสังเกตได้ว่า เมสเนอร์เล่าถึงฉากหลังของการตามหาเยติที่น่าตื่นต่อนี้ให้เป็นเพียงองค์ประกอบเล็กๆ ของเรื่องราวโดยไม่ได้ขยายความเรื่องราวเหล่านั้น งานเขียนของเมสเนอร์มีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับชีวิตของเขา คือ พิสูจน์การมีอยู่จริงของเยติ

นอกจากการสืบหาหลักฐานทางชีวภาพ เมสเนอร์ยังเก็บข้อมูลของเยติตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เช่น ในเนปาล มีความเชื่อว่าเยติเปรียบเสมือนเทพและยึดโยงกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ ส่วนความเชื่อในทิเบตเยติคือสัตว์ประหลาดลึกลับ ท่อหุ้มด้วยมนต์ดำที่ไม่มีใครฆ่าได้ ยกเว้นลามะที่มีอาคมระดับสูงเท่านั้น และเยติจะช่วยปกป้องวัดวาอาราม ในขณะที่ชนเผ่าเร่ร่อนนอกเมือง หรือชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่สูง จะเชื่อว่า เยติ ก็คือสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่คอยรุกรานชีวิตพวกเขาด้วยการเข้าขโมยแพะหรือจามรีที่เขาเลี้ยงไว้ จนต้องหาวิธีป้องกัน

ในด้านประวัติศาสตร์ เมสเนอร์ค้นไปถึงบันทึกของกองทัพอเล็กซานเดอร์ที่ยกทัพมาตีแคชเมียร์แล้วพบเห็นสัตว์เดินสองขาวิ่งกระโดดไปมาบนภูเขาหิมะ รวมถึงจดหมายจาก Ernst Schäfer นักสำรวจที่ได้รับมอบหมายจากพรรคนาซีเยอรมันให้มาสอดแนมความเคลื่อนไหวของอังกฤษและลงพื้นที่สำรวจดินแดนหิมาลัยในช่วงปี ค.ศ. 1938 (ไฮน์ริช อิมมเลอร์ มือขวาฮิตเลอร์ ตั้งข้อสันนิษฐานว่าเชื้อสายอารยันซึ่งเป็นสายเลือดบริสุทธิ์ในความเชื่อของพรรคนาซีนั้นมาจากท้องฟ้าเหนือหิมาลัย [p. 115] ทางพรรคนาซีจึงมีความเคลื่อนไหวในพื้นที่หิมาลัยเป็นพิเศษ) ซึ่งเขาก็ได้รับคำสั่งให้หาข้อมูลเสียด้วย

จากการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ตลอดเล่ม เมสเนอร์สรุปไว้ว่า เติติแห่งจริงก็คือภาพลักษณ์ของสัตว์ประหลาดในเขตหิมาลัย ในหลายเขตก็จะมีชื่อเรียกต่างกันไป สื่อตะวันตกเรียกว่ามนุษย์หิมะ (Abomibale Snowman) ทิเบตเรียกว่า Chemo เขตคาราคอรัมเรียกว่า Dremo บางสำเนียงเรียกว่า Dremong และ Chemong ตามแต่ละพื้นที่ ตำนานและเรื่องเล่าเหล่านี้ล้วนคล้ายคลึงกัน และต้นแบบที่แท้จริงคือหมีพันธุ์หายากมากพันธุ์หนึ่ง นั่นคือ Himalayan Brown Bear (*Ursus arctus*) (p. 156) ซึ่งดาไลลามะ และนักสำรวจชาวเยอรมันได้ลงความเห็นไว้เหมือนกัน แม้ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้จะมาจากคนละดินแดน แต่พฤติกรรม ลักษณะตามคำบอกเล่า ขนาดรอยเท้า ล้วนเหมือนกัน รวมไปถึงการที่ชาวบ้าน ชาวไร่ร้อนที่ตั้งถิ่นฐานห่างไกลแหล่งวัฒนธรรม (ทั้งในทิเบตและปากีสถาน) เข้าใจว่ามันเป็นแค่สัตว์ธรรมดาที่คนในที่ราบและใกล้เอาตำนานไปเชื่อมโยงกันเอาเอง ชาวบ้านบางพื้นที่ต้องผูกขาแพะไว้เป็นวงกลมและล้อมด้วยฝูงจามรีในตอนกลางคืน (p. 88) เพื่อป้องกันการขโมยของ Chemo หรือ Dremo พวกนี้ด้วย

ด้านพฤติกรรมหมีน้ำตาลเหล่านี้ โผล่มาตอนกลางคืน อยู่ตัวเดียว ไม่ก็ครอกรัวเล็กๆ ไม่ทำร้ายมนุษย์ ชอบกินเนื้อจามรี (Yak) แพะ รวมไปถึงรากไม้และผลไม้ ออกหากินในเวลากลางคืน ฤดูจำศีลยาวนาน ไม่มีการปกป้องพื้นที่ ใช้อุ้งมือขว้างปาสิ่งก้อนหินได้ รับรู้กลิ่นไวมาก และเกลียดกลิ่นมนุษย์ ยกต่อการตามรอย

พฤติกรรมดังกล่าวทำให้การตามรอยสัตว์ชนิดนี้ ในสมัยก่อนแทบเป็นไปได้ หมิน้ำตาลที่โผล่มาให้เห็นเพียงชั่วคราว กลายเป็นสิ่งที่ถูกนำไปผนวกกับตำนานและเรื่องเล่าในพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน

ในช่วงแรกเมสเนอร์ไม่มีความเอาใจใส่ในงานเขียน เขาไม่ได้ตั้งธงไว้ก่อนว่าเขาคงจะมีความเป็นเทพ สัตว์ หรือมนุษย์ เขารวบรวมข้อมูลเรื่องเขยติอย่างยาวนาน ตัดข้อสันนิษฐานของนักวิทยาศาสตร์ สื่อ และ ตำนานทิ้งไปเรื่อยๆ เมื่อข้อสรุปเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง ในช่วงปี ค.ศ. 1980 เขากลับไม่ได้รับคำชื่นชมจากผู้คนฝั่งตะวันตกนัก เนื่องจากสังคมตะวันตก คาดหวังให้เขยติเป็นมนุษย์หิมะ สัตว์ประหลาด หรือลึกลับ โบราณ ตามเรื่องราวที่เล่าขานกันมา หลังจากเมสเนอร์ได้ข้อสรุปจากการค้นหาเขยติ เขาคาดการณ์ว่าในอนาคตเขยติจะเป็นที่สนใจน้อยลง พื้นที่ที่หิมาลัยจะมีคนเข้าถึงมากขึ้น ทั้งรถ เฮลิคอปเตอร์ ดาวเทียม รวมไปถึงอินเทอร์เน็ต (p. 162)

เช่นเดียวกับนักสำรวจชาวเยอรมันที่ส่งจดหมายมาหาเขา Ernst Schäfer บอกว่า จริงๆ แล้วเขยตินั้นก็คือ หมิน้ำตาล ด้วยหลักฐานและข้อมูลที่เขาค้นคว้ามาด้วยการตามรอยไปที่จริง แต่เขาเลือกจะรายงานกับพรรคนาซีเยอรมันว่า หิมาลัยเป็น

ดินแดนลึกลับที่ชาวบ้านไม่กล้าขึ้นไปตั้งถิ่นฐาน เพราะปกครองโดยเหล่ามนุษย์หิมะโบราณ (p. 114) เพื่อให้ทางการอนุมัติเงินทุนสำรวจให้พวกเขาออกสำรวจกันต่อนักป็นเขาบางคนถึงกับขอร้องให้เขาไม่เปิดเผยเรื่องยติ อย่างน้อยก็ไม่ตีพิมพ์ในวารสารที่เป็นภาษาอังกฤษ นักป็นเขาเหล่านั้นยังคงต้องการเงินทุนจากสื่อในการป็นเขา เพราะถ้ายติไม่ใช่เรื่องลึกลับอีกต่อไปแล้ว ใครเล่าจะยอมจ่าย (p. 108)

ซึ่งจากงานเขียนของเมสเนอร์ ข้าพเจ้าจัดทำสรุปชุดข้อมูลเกี่ยวกับยติ ได้เป็น 3 ชุด

ข้าพเจ้าลืมนึกเรื่องหมู่บ้านคุมจุงไปนานมากแล้ว อาจจะเป็นอย่างที่เมสเนอร์เขียนไว้ ผู้คนจะเลิกสนใจเยติไปเรื่อยๆ หลักฐานที่เห็นได้ชัดคือ ค่าชมชากเยติ ที่สมัยก่อน เศรษฐีในอังกฤษยอมควักกระเป๋าให้คนสำรวจนั่งเครื่องบินข้ามทวีปเพื่อไปค้นหา ก็เป็นเดือนๆ ตอนนี้อากาศเยติเหลือราคาค่าเข้าชมเพียง 300 รูปี หรือ 100 บาท และคงไม่มีทางที่ราคาจะสูงขึ้นอีกแล้ว อย่างไรก็ตาม เมสเนอร์ที่ได้ไปดูชากเยติในหมู่บ้านคุมจุง ก็เขียนรายงานในหนังสือของเขาว่า มีผู้คนมากมายที่คิดว่าชากเยตินั้นเป็นของปลอม

ข้าพเจ้าคิดว่าน่าจะมีหลายคนหยิบหนังสือเล่มนี้ด้วยความคาดหวังว่าจะมีบทแอ็คชั่น ความตื่นเต้น การใช้ชีวิตผจญภัยแบบ escapism ซึ่งจริงๆ บทเหล่านั้นมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับความรู้เชิงประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ไปจนถึงศาสนา

วิธีของเมสเนอร์กลายเป็นการไล่เรียงต่อจิ๊กซอร์เรื่องเล่าที่ละชิ้น เลือกชิ้นที่ปนเปื้อนข้อมูลแต่มีน้อยที่สุดมากรองรวมแล้วต่อกัน เขาพบว่า ยิ่งเขาออกไปไกลจากเมืองเท่าไร ปีนเทือกเขาสูงเท่าไร ภาพลักษณ์ของ เยติยิ่งมีความเป็นสัตว์ในตำนานน้อยลง มีความเป็นสัตว์ในธรรมชาติมากขึ้น มากพอที่จะเข้ามาบรรจบกับการใช้ชีวิตของคนในหมู่บ้านได้จริงๆ และสามารถตามรอยจนได้หลักฐานที่จับต้องได้มากกว่า

จากเรื่องราวในหนังสือ การค้นหาของเขาลงด้วย “การยืนยันและชี้เป้า” จากชาวบ้านบนเทือกเขาหลายพื้นที่ ทั้งเทือกเขาคาราคอร์รัม ปากีสถาน ทิเบต ภูฐาน บางครั้งเขาเจอชากสิ่งมีชีวิตที่ชาวบ้านเรียกว่า “เยติ” ที่นั่นด้วย ซึ่งในเล่มเขาก็ได้ตีพิมพ์ภาพพวกนั้นให้คนอ่านได้เห็น ชากที่ชาวบ้านจากพื้นที่ห่างไกลและวัดบอกกับเขาว่าเป็นเยตินั้น ล้วนแต่เป็นชากหมี และการที่จะบอกว่าเยติเป็นหมีพันธุ์หนึ่งนั้นย่อมสมเหตุสมผล นอกจากนี้ เมสเนอร์ใช้วิธีสร้างความน่าเชื่อถือให้ตัวเองด้วยบทสนทนากับดาไลลามะ และจดหมายของ Ernst Schäfer อดีตนักสำรวจของพรคนาซี ซึ่งพวกเขาเห็นพ้องต้องกันว่าเยติคือหมีพันธุ์หนึ่ง โดยใช้คำยืนยันจากผู้ที่คนในพื้นที่ และผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจหิมาลัย

แม้ข้าพเจ้าจะคิดว่า เมสเนอร์เขียนหนังสือสารคดีได้เหมือนวิทยานิพนธ์อย่างเดียวที่เมสเนอร์จะมีอารมณ์ร่วมในการเล่า คือ การรุกรานของจีนในทิเบต การขูดแร่ การทำลายป่าไม้ในลาซ่า (p. 126) ทำให้ Chemo ที่หายากอยู่แล้ว กลายเป็นเหมือนสัตว์ในตำนานเข้าไปอีก เขากล่าวในบทสรุปว่าการศึกษา เยติ อาจเป็นสิ่งที่ทำให้คนอุทิศเรื่องการรักษาธรรมชาติ การจับหมีมาไว้ในสวนสัตว์อาจจะทำให้มันอยู่ได้โดยไม่สูญเสียพันธุ์ก็จริง แต่นั่นไม่ใช่หมีตามธรรมชาติอีกแล้ว มันเป็นหมีเลี้ยง มันจะสูญเสียพฤติกรรมตามธรรมชาติไปหมดสิ้น

เขากล่าวว่า ตำนานมาจากธรรมชาติ หากธรรมชาติถูกความศิวิไลซ์เข้าแทรกแซง พื้นที่ซึ่งมีความรู้ วิทยาศาสตร์และความเจริญเข้าถึง ตำนานในพื้นที่นั้นก็ค่อยๆ ตายลง ซึ่งไม่ว่ามันจะเป็นหมีหรือมนุษย์หิมะ เยติ ก็อยู่คนละด้านกับความศิวิไลซ์ทั้งสิ้น ถ้าเราทำลายธรรมชาติ นอกจากชีวิตสัตว์จะตายลง วัฒนธรรมและตำนานก็จะตายตามไปด้วย

เมสเนอร์เขียนในท้ายเล่มว่า เรื่องของสัตว์เหล่านี้ ควรจะเก็บไว้ให้อุทิศเพื่ออกเขาหิมาล้างไม่ใช่เขตของมนุษย์ควรไปจับจอง (p. 164)

ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์สรุปเรื่องเยติจากซากที่มีทั้งหมดว่าเป็นสัตว์ในตระกูลหมี แต่รายงานทางวิทยาศาสตร์ยังขัดแย้งกันว่าจะเป็นหมีในสายพันธุ์ใด ระหว่างหมีขาวโบราณอายุ 40,000 ปี (Bryan) กับ ลูกผสมหมีน้ำตาลหิมาล้างที่ใกล้สูญพันธุ์ (Tianying Lan)

References

- Lan, T. (2019). *Evolutionary history of enigmatic bears in the Tibetan Pla-teau-Himalaya region and the identity of the yeti*. Retrieved from <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rspb.2017.1804>
- Salisbury, R. (2019). *The Himalaya by the numbers a statistical analysis of mountaineering in the Nepal Himalaya*. Retrieved from <http://www.himalayandatabase.com/downloads/HimalayaByNbrs.pdf>
- Sykes, B. C. (2019). *Genetic analysis of hair samples attributed to yeti, bigfoot and other anomalous primates*. Retrieved from <https://royalsociety-publishing.org/doi/full/10.1098/rspb.2014.0161>

